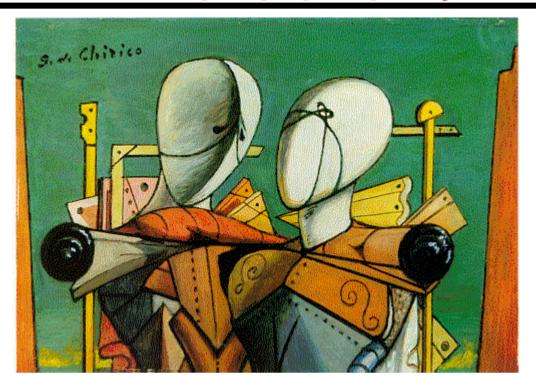
Συμπερασμός Τύπων και Πολυμορφισμός

Giorgio de Chirico, Etorre e Andromaca, 1915-1925

Κωστής Σαγώνας <kostis@cs.ntua.gr> Νίκος Παπασπύρου <nickie@softlab.ntua.gr>

Εισαγωγή: Σύγκριση μεταξύ γλωσσών

```
C: int f(char a, char b) {
   return a == b;
}
```

```
ML: - fun f(a, b) = (a = b);
val f = fn : ''a * ''a -> bool
```

- Η συνάρτηση σε ML γράφεται πιο εύκολα: ο προγραμματιστής δε χρειάζεται να ορίσει τύπους
- Η συνάρτηση σε ML είναι πιο ευέλικτη: μπορεί να χρησιμοποιηθεί <u>για κάθε τύπο</u> (που υποστηρίζει ισότητα)
- Συναρτήσεις σαν και την παραπάνω, οι οποίες δουλεύουν για πολλούς τύπους, ονομάζονται πολυμορφικές

Περιεχόμενα

- Συμπερασμός τύπων (type inference)
 - Καλό παράδειγμα αλγόριθμου και εφαρμογής στατικής ανάλυσης προγραμμάτων
 - Θα δούμε τον αλγόριθμο σε κάποια παραδείγματα
- Υπερφόρτωση (overloading)
- Αυτόματη μετατροπή τύπων (type coercion)
- Πολυμορφισμός
 - Πολυμορφισμός έναντι υπερφόρτωσης
 - Υλοποίηση του πολυμορφισμού σε διαφορετικές γλώσσες
 - Παραμετρικός πολυμορφισμός (parametric polymorphism)
 - Πολυμορφισμός υποτύπων (subtype polymorphism)
- Ανακεφαλαίωση ορισμών

Συμπερασμός τύπων

Έλεγχος τύπων έναντι συμπερασμού τύπων

• Έλεγχος τύπων

```
int f(int x) { return x+1; };
int g(int y) { return f(y+1)*2; };
```

- Κοιτάμε στο σώμα κάθε συνάρτησης χρησιμοποιώντας τις δηλώσεις τύπων των μεταβλητών για τον έλεγχο της συνέπειάς τους

• Συμπερασμός τύπων

```
int f(int x) { return x+1; };
int g(int y) { return f(y+1)*2; };
```

- Κοιτάμε στον κώδικα, ο οποίος δεν περιέχει πληροφορία τύπων, και «μαντεύουμε» ποιοι τύποι θα έπρεπε να είχαν δηλωθεί ώστε το πρόγραμμα να είναι συνεπές ως προς τη χρήση των τύπων
- Η ML έχει σχεδιαστεί ώστε ο συμπερασμός τύπων να είναι βατός (tractable)

Χρησιμότητα

Τύποι και έλεγχος τύπων

- Τα συστήματα τύπων βελτιώνονται συνεχώς από την Algol 60 και έκτοτε
- Οι τύποι έχουν αποδειχθεί σημαντικοί τόσο για τη μεταγλώττιση όσο και για την αξιοπιστία και την ασφάλεια των προγραμμάτων

Συμπερασμός τύπων

- Θεωρείται ως μια από τις σημαντικότερες εξελίξεις στη θεωρία και την πρακτική των γλωσσών προγραμματισμού
- Ο συμπερασμός τύπων της ML μας δίνει μια ιδέα
 - του πώς δουλεύουν πολλοί άλλοι αλγόριθμοι συμπερασμού τύπων αλλά και
 - της στατικής ανάλυσης προγραμμάτων

Συμπερασμός τύπων στην ML

• Παράδειγμα

```
- fun add2 x = 2+x;
val add2 = fn : int -> int
```

- Πώς συμπεραίνουμε τον παραπάνω τύπο;
 - O + έχει δύο τύπους: int * int -> int ή real * real -> real
 - Η σταθερά 2 έχει τύπο int
 - Αυτό σημαίνει ότι χρησιμοποιούμε τον τύπο: int*int -> int
 - Αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι x:int
 - Επομένως η συνάρτηση add2 έχει τύπο int -> int

Οι υπερφορτωμένοι τελεστές και συναρτήσεις, όπως ο + είναι σπάνιοι.

Τα περισσότερα σύμβολα στην ML έχουν μοναδικό τύπο.

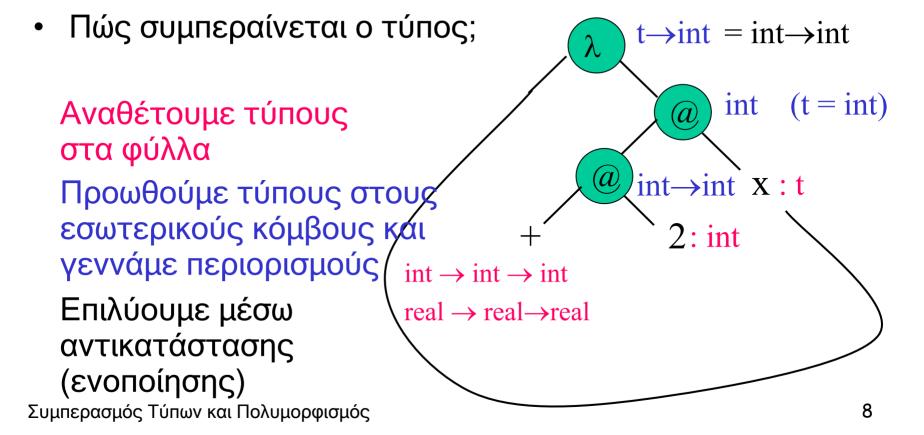
Σε πολλές περιπτώσεις, ο μοναδικός αυτός τύπος είναι πολυμορφικός.

Μια διαφορετική παρουσίαση του συμπερασμού

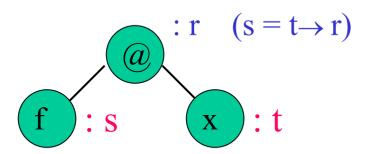
Παράδειγμα

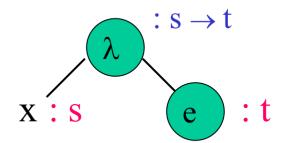
```
Γράφος για λχ. ((+2) χ)
```

- fun add2 x = 2+x;
val add2 = fn : int -> int

Εφαρμογή και ορισμός συναρτήσεων

- Εφαρμογή συνάρτησης
 - Η f έχει τύπο συνάρτησης
 πεδίο ορισμού → πεδίο τιμών
 - Το πεδίο ορισμού της f είναι ίδιο με τον τύπο του ορίσματος x
 - Ο τύπος του αποτελέσματος είναι ο τύπος του πεδίου τιμών της f

- Ορισμός συνάρτησης
 - Ο τύπος της συνάρτησης είναι πεδίο ορισμού → πεδίο τιμών
 - Πεδίο ορισμού είναι ο τύπος της μεταβλητής x
 - Πεδίο τιμών είναι ο τύπος του αποτελέσματος του σώματος e της συνάρτησης

Τύποι με μεταβλητές τύπων

Παράδειγμα

```
- fun f g = g 2;
val f = fn : (int -> 'a) -> 'a
```

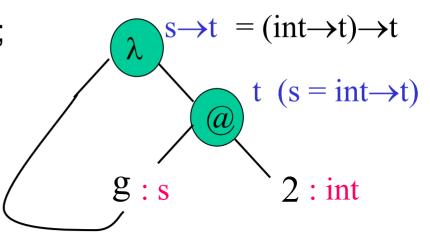
Γράφος για λg. (g 2)

Πώς συμπεραίνεται ο τύπος;

Αναθέτουμε τύπους στα φύλλα

Προωθούμε τύπους στους εσωτερικούς κόμβους και γεννάμε περιορισμούς

Επιλύουμε μέσω αντικατάστασης (ενοποίησης)

Χρήση πολυμορφικών συναρτήσεων

• Συνάρτηση

```
- fun f g = g 2;
val f = fn : (int -> 'a) -> 'a
```

• Πιθανές χρήσεις

```
- fun add2 x = x + 2;
val add2 = fn : int -> int
- f add2;
val it = 4 : int
```

```
- fun isEven x = (x mod 2) = 0;
val isEven = fn : int -> bool
- f isEven;
val it = true : bool
```

Αναγνώριση σφάλματος τύπων

• Έστω η συνάρτηση:

```
- fun f g = g 2;
val f = fn : (int -> 'a) -> 'a
```

• Λάθος χρήση:

```
- fun not x = if x then false else true;
val not = fn : bool -> bool
- f not;
```

• Σφάλμα τύπου: δεν είναι δυνατόν ο τύπος bool -> bool να είναι στιγμιότυπο του τύπου int -> 'a

Ακόμα ένα παράδειγμα συμπερασμού τύπων

• Έστω η συνάρτηση

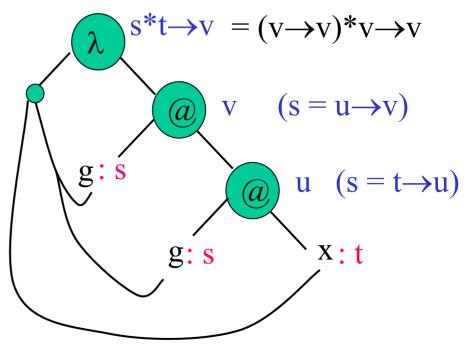
```
- fun f (g,x) = g (g x);
val f = fn : ('a -> 'a) * 'a -> 'a
```

• Συμπερασμός τύπου

Αναθέτουμε τύπους στα φύλλα

Προωθούμε τύπους στους εσωτερικούς κόμβους και γεννάμε περιορισμούς

Επιλύουμε μέσω ενοποίησης Γράφος για λ(g,x). g(g x)

Πολυμορφικοί τύποι δεδομένων

• Τύποι δεδομένων με μεταβλητές τύπου

```
- datatype 'a lst = Nil | Cons of 'a * ('a lst);
Nil : 'a lst
Cons : 'a * ('a lst) -> 'a lst
```

• Πολυμορφική συνάρτηση

```
- fun my_len Nil = 0
=   | my_len (Cons(h, t)) = 1 + my_len t;
val my_len = fn : 'a lst -> int
```

- Συμπερασμός τύπων
 - Συμπεραίνουμε κάποιο τύπο για κάθε πρόταση ξεχωριστά
 - Συνδυάζουμε τους τύπους με τον περιορισμό ότι πρέπει να είναι συμβατοί μεταξύ τους (οι τύποι ενοποιούνται αν αυτό είναι αναγκαίο)

Κύρια σημεία για το συμπερασμό τύπων

- Υπολογίζουμε τον τύπο της έκφρασης
 - Δε χρειαζόμαστε δηλώσεις για τον τύπο των μεταβλητών
 - Βρίσκουμε τον *πιο γενικό τύπο* μέσω επίλυσης περιορισμών
 - Το παραπάνω αυτόματα οδηγεί σε πολυμορφισμό συναρτήσεων
- Στατικός έλεγχος τύπων χωρίς προδιαγραφές τύπων
- Πολλές φορές οδηγεί σε καλύτερη αναγνώριση σφαλμάτων από ό,τι ο κοινός έλεγχος τύπων
 - Ο συμπερασμός τύπων μπορεί να αναδείξει κάποιο προγραμματιστικό λάθος ακόμα και αν δεν υπάρχει σφάλμα τύπων (βλέπε παράδειγμα στην επόμενη διαφάνεια)

Χρήσιμη πληροφορία από συμπερασμό τύπων

• Μια συνάρτηση για λίστες:

• Ο τύπος που συμπεραίνεται από την ML είναι:

```
my_rev : 'a lst -> 'b lst
```

• Τι σημαίνει αυτός ο τύπος;

Αφού η αναστροφή μιας λίστας δεν αλλάζει τον τύπο των στοιχείων της λίστας, πρέπει να υπάρχει κάποιο λάθος στον παραπάνω ορισμό της "my_rev"

Πολυμορφισμός και Υπερφόρτωση

Υπερφόρτωση (overloading)

- Μια συνάρτηση (ή ένας τελεστής) είναι υπερφορτωμένη όταν έχει τουλάχιστον δύο ορισμούς για διαφορετικούς τύπους ορισμάτων
- Πολλές γλώσσες έχουν υπερφορτωμένους τελεστές

ML: Pascal:

```
val x = 1 + 2
val y = 1.0 + 2.0
```

```
a := 1 + 2;
b := 1.0 + 2.0;
c := "hello " + "there";
d := ['a'..'d'] + ['f'];
```

• Επίσης, κάποιες γλώσσες επιτρέπουν τον ορισμό νέων υπερφορτωμένων συναρτήσεων ή τελεστών

Προσθήκη σε ήδη υπερφορτωμένους τελεστές

• Κάποιες γλώσσες, όπως η C++, επιτρέπουν πρόσθετη υπερφόρτωση των ήδη υπερφορτωμένων τελεστών

```
class complex {
  double rp, ip; // real part, imaginary part
public:
  complex(double r, double i) {rp = r; ip = i;}
  friend complex operator+(complex, complex);
  friend complex operator*(complex, complex);
};
void f(complex a, complex b, complex c) {
  complex d = a + b * c;
```

Υπερφόρτωση τελεστών στη C++

- Η C++ επιτρέπει σχεδόν σε όλους τους τελεστές την πρόσθετη υπερφόρτωση, συμπεριλαμβανομένων των:
 - Πιο συχνά χρησιμοποιούμενων τελεστών (+,-,*,/,%,^,&, |,~,!, =,<,>,+=,-=,=,*=,/=,%=,^=,&=,|=,<<,>>,>>=,<<=,==,!=,<=,>=,&&,||,++,--,->*,,)
 - Αποδεικτοδότησης (dereferencing) (*p και p->x)
 - Χρήσης δεικτών (**a[i]**)
 - Κλήσης συνάρτησης (**f(a,b,c)**)
 - Δέσμευσης και αποδέσμευσης μνήμης (**new** και **delete**)

Ορισμός υπερφορτωμένων συναρτήσεων

• Κάποιες γλώσσες, όπως η C++, επιτρέπουν την υπερφόρτωση των ονομάτων των συναρτήσεων

```
int square(int x) {
   return x*x;
}

double square(double x) {
   return x*x;
}
```

Όμως η υπερφόρτωση εξαφανίζεται στη C++

```
int square(int x) {
  return x*x;
double square(double x) {
  return x*x;
void f() {
  int a = square(3);
  double b = square(3.0);
```

square_i

square_d

Δίνουμε καινούργια (μοναδικά) ονόματα σε υπερφορτωμένους ορισμούς συναρτήσεων...

Εξαφάνιση υπερφόρτωσης στη C++

```
int square_i(int x) {
  return x*x;
double square d(double x) {
  return x*x;
void f() {
  int a = square_i(3);
  double b = square_d(3.0);
```

Και στη συνέχεια μετονομάζουμε τις κλήσεις (ανάλογα με τους τύπους των ορισμάτων τους)

Υλοποίηση υπερφόρτωσης στη C++

- Οι μεταγλωττιστές συνήθως υλοποιούν την υπερφόρτωση:
 - Δημιουργούν μονομορφικές συναρτήσεις, μια για κάθε ορισμό
 - Εφευρίσκουν ένα νέο όνομα για κάθε ορισμό το οποίο κωδικοποιεί την πληροφορία για τους τύπους
 - Κάθε κλήση χρησιμοποιεί το κατάλληλο όνομα ανάλογα με τους τύπους των παραμέτρων

```
C++: int shazam(int a, int b) {return a+b;}
double shazam(double a, double b) {return a+b;}
```

Assembler:

Αυτόματος εξαναγκασμός τύπου (Coercion)

 Σε πολλές γλώσσες ο μεταγλωττιστής εξαναγκάζει την αυτόματη μετατροπή τύπου (type coercion), ακόμα και σε περιπτώσεις που οι μετατροπές δεν είναι άμεσα δηλωμένες από τον προγραμματιστή

Δήλωση μετατροπής τύπου στη Java:

```
double x;
x = (double) 42;
```

Coercion στη Java:

```
double x;
x = 42;
```

Αυτόματη μετατροπή παραμέτρων

- Διαφορετικές γλώσσες υποστηρίζουν διαφορετικές
 μετατροπές σε διαφορετικές περιπτώσεις: σε αναθέσεις,
 σε δυαδικούς τελεστές, σε μοναδιαίους τελεστές, σε
 παραμέτρους, κ.λπ.
- Όταν μια γλώσσα υποστηρίζει αυτόματους εξαναγκασμούς μετατροπής τύπου σε παραμέτρους μιας κλήσης συνάρτησης (ή σε μια χρήση τελεστή), τότε η συνάρτηση (ή ο τελεστής) είναι πολυμορφική (πολυμορφικός)

Παράδειγμα: Java

```
void f(double x) {
f((byte) 1);
f((short) 2);
f('a');
f(3);
f(4L); // long
f(5.6F); // float
```

Η συνάρτηση **f** μπορεί να κληθεί με κάθε τύπο παραμέτρου που μπορεί να μετατραπεί αυτόματα σε **double** στη Java

Ορισμός αυτόματων μετατροπών τύπων

- Οι γλώσσες ξοδεύουν μεγάλο μέρος του τυπικού ορισμού τους στο να ορίσουν επακριβώς τους επιτρεπόμενους αυτόματους εξαναγκασμούς μετατροπής τύπου και το πώς αυτοί λαμβάνουν χώρα
- Κάποιες γλώσσες, ειδικά κάποιες παλιές γλώσσες όπως η Algol 68 και η PL/I, επιτρέπουν πολλές αυτόματες μετατροπές τύπων
- Κάποιες άλλες, όπως η ML, δεν επιτρέπουν καμία
- Οι περισσότερες, όπως η Java, είναι κάπου ενδιάμεσα

Παράδειγμα: Java

5.6.1 Unary Numeric Promotion

Some operators apply unary numeric promotion to a single operand, which must produce a value of a numeric type: If the operand is of compile-time type byte, short, or char, unary numeric promotion promotes it to a value of type int by a widening conversion (§5.1.2). Otherwise, a unary numeric operand remains as is and is not converted. Unary numeric promotion is performed on expressions in the following situations: the dimension expression in array creations (§15.9); the index expression in array access expressions (§15.12); operands of the unary operators plus + (§15.14.3) and minus - (§15.14.4) ...

The Java Language Specification
James Gosling, Bill Joy, Guy Steele

Αυτόματες μετατροπές τύπων και υπερφόρτωση

- Η αυτόματη μετατροπή τύπων συνήθως έχει περίεργες αλληλεπιδράσεις με την υπερφόρτωση συναρτήσεων
- Αυτό συμβαίνει διότι
 - Η υπερφόρτωση χρησιμοποιεί τους τύπους για την επιλογή του ορισμού που θα χρησιμοποιηθεί
 - Η αυτόματη μετατροπή τύπων χρησιμοποιεί τον ορισμό για να αποφασίσει τι είδους μετατροπή θα πρέπει να γίνει

Παραδείγματα... σύγχυσης

- Έστω ότι, όπως στη C++, η γλώσσα επιτρέπει την αυτόματη μετατροπή char σε int ή σε double
- Ποια square καλείται σε μια κλήση square('a');

```
int square(int x) {
  return x*x;
} double square(double x) {
   return x*x;
}
```

- Έστω ότι, όπως στη C++, η γλώσσα επιτρέπει την αυτόματη μετατροπή char σε int
- Ποια f καλείται σε μια κλήση f('a','b');

```
void f(int x, char y) {
    ...
} void f(char x, int y) {
    ...
}
```

Πολυμορφισμός

Παραμετρικός πολυμορφισμός

- Μια συνάρτηση είναι παραμετρικά πολυμορφική εάν έχει τύπο που περιέχει μία ή περισσότερες μεταβλητές τύπου
- Ένας τύπος με μεταβλητές τύπων είναι ένας πολυτύπος
- Παραμετρικός πολυμορφισμός συναντιέται σε γλώσσες όπως η ML, η C++ και η Ada

Παράδειγμα: C++ Function Templates

```
template<typename X>
X max(X a, X b) {
  return a>b ? a : b;
}

void g(int a, int b, char c, char d) {
  int m1 = max(a,b);
  char m2 = max(c,d);
}
```

Ο τελεστής σύγκρισης > μπορεί να είναι πρόσθετα υπερφορτωμένος, οπότε η μεταβλητή τύπου **X** δεν περιορίζεται μόνο σε τύπους για τους οποίους ο τελεστής > είναι προκαθορισμένος.

Παράδειγμα: Συναρτήσεις σε ML

```
- fun identity x = x;
val identity = fn : 'a -> 'a
- identity 42;
val it = 42: int
- identity "hello";
val it = "hello" : string
- fun reverse x =
= if null x then nil
= else (reverse (tl x)) @ [(hd x)];
val reverse = fn : 'a list -> 'a list
```

Υλοποίηση παραμετρικού πολυμορφισμού

- Το ένα άκρο: πολλά αντίγραφα του κώδικα
 - Δημιουργείται ένα σύνολο από μονομορφικές συναρτήσεις, μία για κάθε πιθανό στιγμιότυπο των μεταβλητών τύπου
 - Κάθε αντίγραφο είναι μια μονομορφική υλοποίηση
 - Η οποία όμως μπορεί να βελτιστοποιηθεί/προσαρμοστεί στο συγκεκριμένο τύπο
- Το άλλο άκρο: ο ίδιος κώδικας
 - Δημιουργείται μία μόνο υλοποίηση και χρησιμοποιείται για όλες τις κλήσεις (αληθινός καθολικός πολυμορφισμός)
 - Δε μπορεί να βελτιστοποιηθεί για χρήση συγκεκριμένων τύπων
- Βεβαίως υπάρχουν και πολλές ενδιάμεσες υλοποιήσεις

Πολυμορφισμός υποτύπων

- Μια συνάρτηση (ή ένας τελεστής) είναι πολυμορφική ως προς υποτύπους εάν κάποια από τις παραμέτρους τύπων της έχει υποτύπους
- Είναι σημαντική πηγή πολυμορφισμού σε γλώσσες με πλούσια δομή υποτύπων
- Τέτοιες είναι οι περισσότερες αντικειμενοστρεφείς γλώσσες προγραμματισμού (π.χ. η Java)

Παράδειγμα: Pascal

```
type
 Day = (Mon, Tue, Wed, Thu, Fri, Sat, Sun);
 Weekday = Mon..Fri;
function nextDay(D: Day): Day;
 begin
    if D=Sun then nextDay := Mon else nextDay := D+1
 end;
procedure p(D: Day; W: Weekday);
 begin
    D := nextDay(D);
    D := nextDay(W)
  end:
```

Πολυμορφισμός υποτύπων: η συνάρτηση nextDay μπορεί να κληθεί με μια παράμετρο υποτύπου

Παράδειγμα: Java

```
class Car {
  void brake() { ... }
class ManualCar extends Car
  void clutch() { ... }
void q(Car z) {
  z.brake();
void f(Car x, ManualCar y) {
  q(x);
  g(y);
```

Υποτύπος της κλάσης Car είναι η ManualCar

Η συνάρτηση **g** έχει έναν απεριόριστο αριθμό τύπων—ένα για κάθε κλάση που είναι μια υποκλάση της κλάσης **Car**

Λέμε ότι αυτό είναι πολυμορφισμός υποτύπων

Ορισμοί (Ανακεφαλαίωση)

Πολυμορφισμός

- Είδαμε 4 κατηγορίες πολυμορφισμού
- Υπάρχουν και άλλες χρήσεις του πολυμορφισμού
 - Πολυμορφισμός μεταβλητών, κλάσεων, πακέτων, συναρτήσεων
 - Είναι άλλο ένα όνομα για κλήση μεθόδων κατά το χρόνο εκτέλεσης: όταν μια κλήση x.f() μπορεί να καλέσει διαφορετικές μεθόδους ανάλογα με την κλάση του αντικειμένου x κατά το χρόνο εκτέλεσης
- Ορισμός που καλύπτει όλες τις χρήσεις:
- Μια συνάρτηση (ή ένας τελεστής) είναι πολυμορφική εάν έχει τουλάχιστον δύο πιθανούς τύπους
 - Λέμε ότι έχει *περιστασιακό πολυμορφισμό (ad hoc polymorphism)* εάν έχει τουλάχιστον δύο αλλά πεπερασμένο πλήθος πιθανών τύπων
 - Λέμε ότι έχει *καθολικό πολυμορφισμό (universal polymorphism)* εάν έχει άπειρο πλήθος πιθανών τύπων

Υπερφόρτωση

- Περιστασιακός πολυμορφισμός (ad hoc polymorphism)
- Κάθε διαφορετικός τύπος πρέπει να έχει το δικό του ορισμό
- Αλλά οι ορισμοί αυτοί είναι πεπερασμένοι σε ένα πεπερασμένο πρόγραμμα

Αυτόματη μετατροπή τύπων παραμέτρων

- Περιστασιακός πολυμορφισμός (ad hoc polymorphism)
- Όσο υπάρχουν πεπερασμένοι διαφορετικοί τύποι, υπάρχουν πεπερασμένοι το πλήθος διαφορετικοί τρόποι που μπορεί να γίνει η αυτόματη μετατροπή τύπων των παραμέτρων

Παραμετρικός πολυμορφισμός

- Καθολικός πολυμορφισμός
- Τουλάχιστον όσο το πλήθος των πιθανών τιμών των μεταβλητών τύπων είναι άπειρο

Πολυμορφισμός υποτύπων

- Καθολικός πολυμορφισμός
- Όσο δεν υπάρχει κάποιο όριο στο πλήθος των διαφορετικών υποτύπων που μπορεί να δηλωθούν για κάποιο συγκεκριμένο τύπο
- Συνηθισμένος σε αντικειμενοστρεφείς γλώσσες προγραμματισμού, όπως η Java

Συμπερασματικά

• Συμπερασμός τύπων

- Προσπαθεί να εξάγει τον καλύτερο τύπο για κάθε έκφραση, με βάση πληροφορία για (κάποια από) τα σύμβολα της έκφρασης

• Πολυμορφισμός

- Όταν κάποια συνάρτηση ή αλγόριθμος μπορεί να δουλέψει σε πολλούς τύπους δεδομένων

Υπερφόρτωση (overloading)

- Όταν σύμβολα έχουν πολλαπλές χρήσεις οι οποίες επιλύονται στο χρόνο μεταγλώττισης (compile time)